

KATARZYNA LIŻYŃSKA

Uniwersytet Wrocławski

O CELOWOŚCI KARY GRZYWNY ZA WYKROCZENIA

Kara jest środkiem przymusu państwowego stosowanego przez uprawnione organy wobec sprawców zamachów na porządek prawny. Posługiwanie się karą jako sposobem reakcji społecznej na niepożądaną postawę sprawcy występowało już w najdawniejszych społeczeństwach. Formy reakcji karnej były różne, różne też były motywacje karania. Usystematyzowanie poglądów na temat bytu i istoty kary nastąpiło w XIX wieku. Dokonano wówczas podziału na dwie zasadnicze teorie kary — bezwzględne (absolutne) i względne (relatywne). Teorie te niewątpliwie związane są z racjonalizacją kary, przy czym wyróżnia się racjonalizację sprawiedliwościową (metafizyczną), gdzie kara traktowana jest jako odpłata za popełniony czyn oraz racjonalizację użyteczną (celowościową), w której za główny cel kary stawia się zapobieganie popełnianiu czynów zabronionych¹. Obecnie najwięcej zwolenników mają tzw. teorie mieszane, które łączą w sobie cel sprawiedliwej odpłaty z elementami prewencji. Z takim też modelem kary spotkać się możemy w Kodeksie wykroczeń. Należy pamiętać, że celem kary jest zawsze osiągnięcie pewnych skutków, zamierzanych i preferowanych przez podmiot wyznaczający (określający) dany cel. Ten cel za popełnienie wykroczenia spełniała przede wszystkim kara grzywny.

Stan prawny, jaki obowiązywał w 1918 roku na ziemiach polskich, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości cechował się niejednorodnością. Na terenie Polski w różnych regionach kraju obowiązywało prawo państw zaborczych zróżnicowane, nieskonsolidowane w zależności od regionu kraju. Sytuację prawną dodatkowo komplikowało nowe ustawodawstwo krajowe, które poprzez sankcję karno-administracyjną regulowało wiele dziedzin życia społecznego w sposób często niesynchronizowany².

¹ Na temat teorii kary m.in. K. Krajewski, [w:] A. Marek (red.), *System prawa karnego. Zagadnienia ogólne*. Tom I, Warszawa 2010, s. 99 i n.; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 478 i n.; V. Konarska-Wrzošek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 17 i n.; A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2001, s. 239 i n.; J. Jakubowska-Hara, *Grzywna w prawie wykroczeń. Model ustawowy i praktyka*, Warszawa 2004, s. 71 i n.

² J. Jakubowska-Hara, *op. cit.*, s. 10.

Intensywny rozwój prawa karno-administracyjnego sprzyjał uwidocznieniu braku podstaw systemowych. Szereg kontrowersji, poza znalezieniem odpowiedzi na pytanie o charakter prawny czynu będącego wykroczeniem oraz jaki organ jest właściwy do rozpoznania spraw o wykroczenia, budziło rozstrzygnięcie, czy wykroczenie jest jedynie naruszeniem porządkowym, czy też godzi, jak przestępstwo, w dobra chronione prawem³. O ile rozbieżności w poglądach na czyn będący wykroczeniem skupiały się wokół znalezienia odpowiedzi na pytanie o miejsce prawa karno-administracyjnego w całym systemie prawnym, o tyle nie budziło wątpliwości, iż reakcją karną na ten czyn będzie kara grzywny.

Dostrzeganie znaczenia kary grzywny za wykroczenie miało związek z narastającą w Europie krytyką kary pozbawienia wolności, zwłaszcza jako kary krótkoterminowej, której zarzucano m.in. demoralizujący wpływ na sprawców dopuszczających się przestępstw po raz pierwszy. Na gruncie poszukiwań środka zastępującego tę karę zwrócono uwagę na grzywnę⁴. Postulat eliminowania krótkoterminowych kar pozbawienia wolności został przejęty także przez system polski, a kara grzywny stała się podstawowym środkiem reakcji karnej zwłaszcza za wykroczenie. Jak wskazuje M. Melezini, udział kary grzywny w strukturze kar orzeczonych za wykroczenia oscyluje wokół 90% (np. w 2000 roku wynosił 92,3%, w 2007 — 88,2%). Wiąże się to z wagą wykroczeń, które charakteryzują się niższym od przestępstw stopniem społecznej szkodliwości i z zasady nie wymagają surowej reakcji karnej⁵. Jak wskazuje J. Jakubowska-Hara, grzywna pozostaje karą najbardziej „przystającą” do cywilizowanego społeczeństwa. Słusznie podkreśla autorka, że ta forma reakcji karnej oczywiście wciąż nie jest wystarczająca ani wobec niektórych kategorii sprawców, ani też w przypadku ciężkich przestępstw, nie jest bowiem wówczas w stanie zrealizować wszystkich celów sta-

³ Ustawa zasadnicza z 1921 roku traktowała prawo karno-administracyjne jak część prawa karnego poprzez możliwość odwołania w art. 72 od „karnych orzeczeń władz administracyjnych” do właściwego sądu. Także Prawo o wykroczeniach 11 lipca 1932 roku, odsyłając do kwestii nierozstrzygniętych ustawą do Kodeksu karnego, wskazywało na traktowanie prawa o wykroczeniach jako części prawa karnego. Nie przesądzało jednak o charakterze wykroczeń, traktując je jako naruszenie norm prawnych o charakterze porządkowym. Wpływ na takie postrzeganie wykroczeń miała przede wszystkim procedura rozpoznawania spraw o wykroczenia, leżąca w gestii organów administracji. Zmianę przyniosła dopiero gruntowna reforma w zakresie procedury w sprawach o wykroczenia, po zmianie ustrojowej kraju. W 1990 roku zniesiono usytuowanie kolegiów przy sądach rejonowych, umieszczając je w strukturze sądownictwa przy sądach rejonowych, natomiast w roku 2001 kolegia utraciły konstytucyjną podstawę sprawowania orzecznictwa i orzekanie w sprawach o wykroczenia zostało przekazane niezawisłym sądom. Zmiany ustawodawcze wskazują bez wątpliwości, iż prawo o wykroczeniach stanowi część prawa karnego, i to zarówno w sferze materialnoprawnej, jak i procesowej.

⁴ Tak J. Michalski, *Niektóre problemy związane z wymiarem kary grzywny samoistnej*, Palestra 1980, nr 10, s. 50 i n.

⁵ M. Melezini, *System prawa karnego. Tom 6. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, M. Melezini (red.), Warszawa 2010, s. 345.

wianych karze jako takiej. Niemniej jednak we współczesnej polityce kryminalnej dąży się do nadania tej karze roli dominującej⁶.

Istotą kary grzywny jest dolegliwość majątkowa, ekonomiczna wobec sprawcy, wyrażająca się w uszczupleniu jego majątku. Jest to sankcja najwłaściwsza za naruszenia prawa, przy której nie zachodzi potrzeba poważniejszych zabiegów resocjalizacyjnych.

Ustawodawca umieścił grzywnę w katalogu kar za wykroczenia (art. 18 k.w.) po karze aresztu i ograniczeniu wolności, ale przed karą nagany. Zwrócić należy uwagę, że ustawodawca uszeregował kary za wykroczenia od najbardziej dolegliwej dla sprawcy do najłagodniejszej. Umieszczenie kary grzywny we wskazanym miejscu świadczy o traktowaniu przez ustawodawcę kary grzywny jako kary łagodniejszego rodzaju, choć zdawać sobie należy sprawę, iż w niektórych sytuacjach może być ona odebrana przez indywidualnego sprawcę jako kara bardziej surowa aniżeli figurująca przed nią kara ograniczenia wolności. Kara grzywny stanowi zagrożenie praktycznie wszystkich czynów spenalizowanych w Kodeksie wykroczeń, oczywiście często występuje ona jako kara alternatywna łącznie z karą aresztu czy ograniczenia wolności. Jedynie czyn z art. 58 § 2 k.w., polegający na żebraniu w miejscu publicznym w sposób natarczywy bądź oszukańczy nie jest zagrożony karą grzywny. Świadczy to o tym, iż ustawodawca nadaje karze grzywny dominujące miejsce w systemie karania za wykroczenia.

Grzywnę za wykroczenia orzeka się w systemie kwotowym. W trakcie prac nowelizacyjnych proponowano możliwość wprowadzenia systemu stawek dziennych grzywny za wykroczenia, wzorując się na karze grzywny orzekanej za przestępstwo. W początkowym okresie zgłoszono propozycję ustalenia górnej granicy wymiaru grzywny jako pewnej wielokrotności średniej albo minimalnej płacy w gospodarce społecznej, co miało uniezależnić stopień dolegliwości grzywny od zmian zachodzących w sile nabywczej pieniądza⁷. Zaletą systemu stawek dziennych według jej zwolenników było to, że system stawkowy może pozwolić na bardziej wnikliwe określenie wysokości grzywien, ale pod warunkiem rozporządzania wiarygodnymi danymi o sprawcy i jego sytuacji materialnej, co jednak nie wydaje się możliwe⁸. System stawkowy miał zatem ujednolicić zasady wymiaru kary grzywny w całym systemie prawa karnego⁹. Prace nad reformą Kodeksu wykroczeń i rozważania nad systemem kary grzywny zakończyły się przyjęciem systemu kwotowego. T. Bojarski podkreśla, iż na odcinku prawa wykroczeń nie są

⁶ J. Jakubowska-Hara, *op. cit.*, s. 85.

⁷ Por. T. Grzegorzczak, *O systemie kar za wykroczenia w projekcie kodeksu wykroczeń*, Zagadnienia Wykroczeń 1989, nr 2, s. 39.

⁸ Tak M. Melezini, *op. cit.*, s. 346.

⁹ Tak J. Szumski, *O celowości recepcji systemu grzywien stawek dziennych*, Państwo i Prawo, 1991, nr 2, s. 77 i n., *idem*, *Środki penalne w polskim prawie wykroczeń na tle doświadczeń praktyki*, Lublin 1995, s. 189 i n.

potrzebne bardziej skomplikowane formy wymiaru grzywny¹⁰. Także J. Jakubowska-Hara wskazuje, że chociaż system stawek dziennych jawi się jako bardziej sprawiedliwy, to w orzecznictwie dotyczącym wykroczeń może okazać się zbyt skomplikowany, wydłużający proces rozpoznawania spraw o czyny stosunkowo mniej szkodliwe aniżeli przestępstwa, za które nie są przewidziane wysokie kary grzywny. Jak twierdzi autorka, sądom orzekanie w systemie kwotowym nie nastręcza większych trudności i jak podnosi, wydaje się więc, że ta odrębność w Kodeksie wykroczeń nie powinna być w praktyce problemem¹¹.

Zgodnie z art. 24 § 1 k.w. grzywnę za wykroczenie wymierza się w wysokości od 20 do 5000 zł, chyba że ustawa stanowi inaczej. Jest to podstawowy wymiar kary, zatem jeżeli brak jest w przepisie wskazania granic grzywny, wymierzana jest ona właśnie w granicach wskazanych w art. 24 § 1 k.w. W postępowaniu mandatowym, które określone jest w przepisach procesowych (art. 96 § 1 k.p.w.), gdzie grzywna jest jedyną możliwą do wymierzenia karą, górne granice grzywny określone są na kwotę 500 zł, a w sprawach, w których oskarżycielem publicznym jest inspektor pracy bądź też w sytuacji popełnienia przez sprawcę czynu wyczerpującego znamiona wykroczeń określonych w dwóch lub więcej przepisach ustawy górna granica grzywny określona jest na 1000 zł. Analiza przepisów części szczególnej Kodeksu wykroczeń wskazuje, że w żadnym przepisie ustawodawca nie pozwala na obniżenie dolnej granicy kary grzywny, natomiast granica ta jest podwyższona w art. 87 § 1 k.w. do 50 zł. Odnosnie do górnej granicy grzywny zauważyć należy, iż nie jest ona podwyższona w żadnym przepisie Kodeksu wykroczeń, natomiast zauważyć można, iż ponad czterdzieści razy jest ona obniżona przez ustawodawcę. Granice kary grzywny podlegają licznej krytyce. Ukształtowane bowiem zostały w wyniku nowelizacji Kodeksu wykroczeń z 1998 roku i zarzuca się im nieprzystawanie do obecnych realiów gospodarczych i majątkowych społeczeństwa. Proponuje się podniesienie granic grzywny w zakresie jej dolnej i górnej granicy, określając dolną granicę grzywny na kwotę 50 zł, natomiast górną na kwotę 10 000 zł, a nawet 15 000 zł. Podniesienie górnej granicy kary grzywny jest jak najbardziej uzasadnione ze względu na wzmocnienie funkcji prewencyjnej oraz ochronnej. Może przyczynić się do wzrostu ochrony dóbr chronionych przez prawo o wykroczeniach, powodując odstraszenie potencjalnych sprawców przed naruszeniem tychże dóbr. Jednakże krytyką należy objąć podniesienie dolnej granicy grzywny. Słusznie podkreśla K. Wala, że ze względu na kwestię indywidualizacji wymiaru kary, w pewnych szczególnych wypadkach należy organom pozostawić możliwość stosowania kary grzywny także na tym najniższym poziomie. Nie ma również zagrożenia, że zachowanie aktualnej dolnej granicy wpłynie na umniejszenie znaczenia czynów wykroczeniowych, gdyż postuluje się

¹⁰ T. Bojarski, *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 127.

¹¹ J. Jakubowska-Hara, *op. cit.*, s. 126–127.

podniesienie górnej granicy kary grzywny¹² i sądy mogą przecież wymierzać kary w górnych granicach zagrożenia ustawowego grzywny.

W literaturze komentującej orzecznictwo kolegów do spraw wykroczeń zwracano wielokrotnie uwagę na problem niedostatecznego gromadzenia danych o sprawcy, czego konsekwencją było wymierzanie kar bez uwzględnienia sytuacji obwinionego, zwłaszcza jej materialnego aspektu¹³. Dopiero nowela z 28 sierpnia 1998 roku wprowadziła dyrektywy wymiaru kary grzywny, wskazując w art. 24 § 3 k.w., iż wymierzając karę grzywny, należy brać pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste i rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe. Ponadto Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia w art. 57 § 2 pkt 2 nakłada na sporządzającego wniosek o ukaranie powinność w postaci zamieszczenia we wniosku o ukaranie miejsca zatrudnienia obwinionego oraz w miarę możliwości danych o jego warunkach materialnych, rodzinnych i osobistych, co w znacznym stopniu pozwala na ustalenie właściwej kary. Niewątpliwie wymierzając karę grzywny sąd, poza szczególną dyrektywą wymiaru tej kary określoną w art. 24 § 3 k.w., winien kierować się ogólnymi dyrektywami kar i środków karnych określonych w art. 33 k.w. Przy wyborze kary sąd powinien zatem ocenić stopień zawinienia sprawcy, stopień społecznej szkodliwości czynu, cele kary w zakresie jej społecznego oddziaływania oraz cele zapobiegawcze i wychowawcze, jaki kara ma osiągnąć w stosunku do ukaranego. Dyrektywą wymiaru kary wskazaną w art. 33 § 2 k.w. jest to, że organ orzekający, ferując wyrok w zakresie kary, bierze pod uwagę m.in. właściwości, warunki osobiste i majątkowe sprawcy oraz jego stosunki rodzinne. Zdaje się, że dyrektywa ta stanowi powtórzenie szczególnej dyrektywy wymiaru kary grzywny określonej w cytowanym art. 24 § 3 k.w. Jednak jak podkreśla J. Jakubowska-Hara, zdublowanie w ustawie tych okoliczności nie wydaje się zagrożeniem dla prawidłowego wymiaru kary grzywny, zwłaszcza że chodzi o karę dominującą w sprawach o wykroczenia¹⁴.

Obok kary grzywny orzekanej jako kara samoistna w prawie wykroczeń wyróżnić można dodatkowo karę grzywny tzw. kumulatywną, orzekaną obok kary aresztu, gdy wykroczenie zostało popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, chyba że orzeczenie grzywny byłoby niecelowe. Orzekana w tej postaci pełni podobną funkcję jak grzywna orzekana obok kary pozbawienia wolności za przestępstwa. Służy bowiem zwiększeniu dolegliwości¹⁵. Niecelowość orzeczenia grzywny kumulatywnej może wynikać z niemożności uiszczenia jej przez sprawcę z uwagi na jego uwarunkowania majątkowe bądź rodzinne, a co się z tym wiąże — niemożność wyegzekwowania tej kary nawet w drodze egzekucji komorniczej czy niemożność orzeczenia w następstwie jej nieuiszczenia kary zastępczej

¹² K. Wala, *Konieczność nowelizacji części ogólnej Kodeksu wykroczeń*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 3, s. 118.

¹³ J. Jakubowska-Hara, *op. cit.*, s. 149 i cyt. tam literatura.

¹⁴ *Ibidem*, s. 151.

¹⁵ *Ibidem*, s. 147.

aresztu lub pracy społecznie użytecznej ze względu na warunki osobiste sprawcy. W praktyce instytucja grzywny kumulatywnej jest właściwie martwa, zatem utrzymywanie tej formy kary grzywny należy uznać za bezcelowe.

Niewątpliwie zaletą grzywny jest jej wymierność, a więc możliwość dostosowania do stopnia winy i szkodliwości społecznej, jak również do majątku skazanego¹⁶. W sprawach o czyny o mniejszej społecznej szkodliwości kara grzywny samoistnej w odpowiednim wymiarze spełnia penalne i kompensacyjne cele, bez potrzeby stosowania zwłaszcza aresztu i stykania się niezdemoralizowanego sprawcy ze środowiskiem przestępczym¹⁷. Orzekając karę za wykroczenie, sąd powinien mieć na względzie w pierwszej kolejności możliwość ukarania samoistną grzywną¹⁸. Kara grzywny, jako kara o charakterze nieizolacyjnym, nie odrywa ukaranego od środowiska, w którym żyje, nie stygmatyzuje go też w nadmiernym stopniu. Zaletą grzywny jest niewątpliwie niewielki koszt jej wykonania. Ukaranego po uprawomocnieniu się orzeczenia wymierzającego mu karę grzywny wzywa się do dobrowolnego jej wykonania w terminie trzydziestu dni od doręczenia wezwania (art. 44 § 1 k.k.w.). Dobrowolne uiszczenie grzywny nie nakłada zatem na ukaranego dodatkowych kosztów, nie obciąża też znacznie Skarbu Państwa (jak np. kara aresztu, do której wykonania potrzeba całego rozbudowanego aparatu wykonawczego), poza kosztami doręczenia wezwania. Dodatkowe koszty wobec ukaranego generowane są ewentualnie poprzez przymus egzekucji, kiedy ukarany w razie bezskutecznego upływu terminu nie uiszcza orzeczonej grzywny. Gdy zaś grzywna wykonana ma być w formie kary zastępczej pracy społecznie użytecznej lub aresztu, koszty wzrastają po stronie Skarbu Państwa. Jako że grzywna zapobiega także odniesieniu przez sprawcę korzyści finansowych z popełnionego wykroczenia, pozwala na uświadomienie sobie przez sprawcę nieopłacalności popełniania przez niego czynu zabronionego, co urzeczywistnia cel szczególnoprewencyjny tej kary. Cel ogólnoprewencyjny kary grzywny przejawia się natomiast w utwierdzeniu społeczeństwa w przekonaniu o nieopłacalności popełnienia czynu zabronionego pod groźbą sprawiedliwej kary dla sprawcy godzącego w dobra chronione prawem.

Jednak jak każda kara także kara grzywny nie jest pozbawiona w swojej istocie wad. Wady te, co podkreśla w swojej monografii J. Jakubowska-Hara, uwiadaczniają się przy mankamentach regulacji prawnej, a pogłębiają przy niewłaściwej praktyce stosowania¹⁹. Wysuwanych jest wiele wątpliwości co do stosowania grzywny, m.in. problem nierównomiernej jej dolegliwości przy ustaleniu tej samej wartości dla poszczególnych osób ze względu na ich niejednakowy stan majątko-

¹⁶ *Ibidem*, s. 85.

¹⁷ Por. uchwała Izby Karnej i Wojskowej SN z 28.04.1978 r., VII KZP 15/76, OSNKW 1978/4-5/41.

¹⁸ Por. uchwała Izby Karnej i Wojskowej SN z 30.05. 1979 r., VII KZP 31/77, OSNKW 1979/7-8/77.

¹⁹ J. Jakubowska-Hara, *op. cit.*, s. 87.

wy. Stopień dolegliwości, jaką ma stanowić grzywna, uzależniony jest zatem od sytuacji majątkowej i rodzinnej ukaranego, co może kolidować z konstytucyjną zasadą równości obywatelskiej wobec prawa²⁰. Podkreśla się także, że grzywna, mająca przecież obciążać wyłącznie ukaranego, stanowi znaczne obciążenie dla rodziny. Jednakże należy zwrócić uwagę, iż każda kara, z wyjątkiem kary nagany, nie pozostaje obojętna dla najbliższych ukaranego. Kara aresztu wyłącza bowiem na jakiś czas ukaranego z życia rodzinnego, społecznego, kara zaś ograniczenia wolności poprzez pracę społecznie użyteczną także ogranicza swobodę dysponowania czasem. Zatem wskazywanie, że kara grzywny godzi w rodzinę, w jej majątek, pomniejszając ten majątek o przysporzenia, które zostaną przez ukaranego przekazane na rzecz Skarbu Państwa, choć jest słuszne, to nie jest niczym nadzwyczajnym w świetle innych orzekanych za wykroczenia kar. Mankamentem tej kary z pewnością jest niemożność dostatecznego ustalenia, czy grzywna została uiszczona przez samego ukaranego, czy też przez inną osobę. Należy pamiętać, iż uiszczenie za ukaranego lub skazanego grzywny orzeczonej za przestępstwo, w tym i przestępstwo skarbowe, wykroczenie lub wykroczenie skarbowe, lub też ofiarowanie jej lub osobie najbliższej ukaranemu pieniędzy na ten cel stanowi wykroczenie z art. 57 § 1 k.w. zagrożone karą aresztu lub grzywny. Nie dotyczy to jednak osób najbliższych ukaranemu, które bez narażania się na odpowiedzialność karną mogą uiszczyć orzeczoną wobec najbliższego grzywnę w całości. Przeczy to ogólnemu założeniu, że kara ma oddziaływać na sprawcę wykroczenia i ma spełnić swój cel w zakresie prewencji ogólnej i szczególnej. Wydaje się, że uiszczenie grzywny nie przez ukaranego, a nawet przez osoby mu najbliższe, przeczy celowi kary. Ukaranym w takiej sytuacji nie odczuje w żaden sposób dolegliwości ukarania. Przy obecnych jednak możliwościach dokonywania przelewów poprzez internet, banki czy też pocztę, czyj majątek faktycznie obciążyła grzywna, jest niemożliwe do ustalenia przy braku jakiegokolwiek interesu stron w powiadomieniu o powyższym sądu wykonującego karę grzywny. Jako wadę grzywny wymienia się też łatwą możliwość instrumentalnego wykorzystywania jej do celów fiskalnych²¹ oraz szczególną wrażliwość na inflację²². Owa wrażliwość na inflację przy niestabilnej sytuacji gospodarczej państwa zmusza ustawodawcę do częstych nowelizacji kodeksu w celu dostosowania wymiaru tej kary do aktualnej wartości pieniądza. Godzi to w stabilność prawa. Taka polityka legislacyjna prowadzona była w latach osiemdziesiątych i pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, kiedy to w prawie karnym i prawie wykroczeń sześciokrotnie podwyższano ustawowy wymiar grzywny²³.

²⁰ Tak G. Kasicki, A. Wiśniewski, *Kodeks wykroczeń z komentarzem*, Warszawa 2002, s. 100; K. Buchała, *Kara grzywny — problemy orzekania i nowelizacji kodeksu*, Palestra 1988, nr 6, s. 31; J. Jakubowska-Hara, *op. cit.*, s. 87.

²¹ L. Ślugocki, *Kara grzywny i jej wykonanie*, Warszawa 1984, s. 264.

²² Tak np. K. Buchała, *op. cit.*, s. 34.

²³ J. Jakubowska-Hara, *op. cit.*, s. 88.

W przypadku nieuiszczenia grzywny w terminie ustawodawca przewidział zastępczą formę jej wykonania poprzez orzeczenie zastępczej kary pracy społecznie użytecznej, wyznaczając jej granice od tygodnia do dwóch miesięcy. Jednakże ta forma zastępcza jest niemożliwa do realizacji, gdy ukarany nie wyrazi zgody na podjęcie pracy społecznie użytecznej. W takiej sytuacji bądź gdy wykonanie kary grzywny w formie pracy społecznie użytecznej uznać należy za niecelowe, ustawodawca pozwala na wymierzenie za grzywnę kary zastępczej aresztu, przyjmując, że jeden dzień aresztu jest równoważny grzywnie od 20 do 150 zł. Zwrócić jednak należy uwagę, iż kara aresztu jest karą stosowaną w Kodeksie wykroczeń wyjątkowo i zastępcza kara aresztu za nieuiszczoną grzywnę powinna być traktowana zawsze jako ostateczność. Wynika to wprost z dyrektywy wyrażonej w art. 35 k.w., że jeżeli ustawa daje możliwość wyboru między aresztem a inną karą, areszt można orzec tylko wtedy, gdy czyn popełniono umyślnie, a zarazem za orzeczeniem kary aresztu przemawia waga czynu lub okoliczności sprawy świadczą o demoralizacji sprawcy albo sposób jego działania zasługuje na szczególne potępienie. O wyjątkowości kary aresztu w Kodeksie wykroczeń świadczy też dyspozycja art. 26 k.w., który wskazuje, że kary aresztu nawet w formie zastępczej nie można wymierzyć, jeżeli warunki osobiste sprawcy uniemożliwiają odbycie tej kary. Jest to jedna z wad kary grzywny wskazywana już wcześniej, podkreślająca też niemoc ustawodawcy w sytuacji, gdy sprawca nie uiszczył grzywny dobrowolnie, egzekucja okazała się bezskuteczna, sprawca nie wyraził zgody na podjęcie formy zastępczej pracy społecznie użytecznej, a jego warunki osobiste uniemożliwiają odbycie jej w formie zastępczego aresztu. Orzeczona grzywna w takiej sytuacji będzie niemożliwa do wykonania. Nie podejmując form zastępczych, ustawodawca pozwala na umorzenie grzywny w całości lub w części w szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli ukarany z przyczyn od niego niezależnych nie mógł uiszczyć grzywny, a wykonanie tej kary w innej drodze jest niemożliwe lub niecelowe.

Przedstawione uregulowania dotyczące modelu wykonywania kary grzywny za wykroczenia wskazują, iż ustawodawca stworzył bardzo elastyczny model, dając jednocześnie ukaranemu różne drogi do realizacji orzeczonej kary, który wraz z dyrektywą szczególną, dotyczącą wymiaru tej kary, może zabezpieczyć ukaranego przed koniecznością odbycia zastępczej kary aresztu²⁴. Zasługuje to na aprobatę.

Formułując końcowe konkluzje, należy stwierdzić, iż kara grzywny, dominująca w orzecznictwie za wykroczenia, jest karą o szczególnym oddziaływaniu dyscyplinującym sprawcę, zwłaszcza jeżeli mamy do czynienia ze sprawcą niewymagającym szczególnej interwencji resocjalizacyjnej. *De lege ferenda* dążyć należy jednak do podniesienia górnej granicy kary grzywny, co pozwalałoby dostosować jej wysokość do inflacji i wzrostu minimalnego wynagrodzenia, a przez

²⁴ Por. M. Melezini, *op. cit.*, s. 349.

to wzmocnić funkcje gwarancyjne kary za wykroczenie. Pomimo istniejących wad w zakresie zarówno orzekania, jak i wykonywania, grzywna nadal powinna pozostać podstawowym środkiem reakcji państwa na wykroczenie.

THE DESIRABILITY OF A FINE IMPOSED FOR PETTY OFFENSES

Summary

The aim of this article is to present a model of fine imposed for petty offenses within the scope of its jurisdiction and enforcement. The fine is the primary means of government response to all petty offenses. The share of fines in the overall structure of the penalties imposed for petty offenses is about 90%. The author, through the study of the evolution of a fine, analyzes the solutions related to the adjudication of fundamental and substitute fines, their place in the system of sanctions held for petty offenses. The author presents on the one hand the desirability of the fine and indicates its numerous advantages, on the other she indicates its disadvantages, which also have impact on the ongoing legislative changes.